

BRANDHAARDEN, BOLWERKEN EN BASTIONEN

Dampkring 75 jaar in staat van oorlog

Kees Floor (KNMI)

Meteorologie is oorlog, als je sommige weerpraatjes in de krant mag geloven. Het zijn van die stukjes die je leest met kromme tenen en een schuin oog naar de papierversnipperaar. Toch is de oorlogsmetafoor al bijna even oud als het depressiemodel van de Noorse School zelf en ouder dan de theorie van het polaire front, zo bleek op een conferentie in Bergen (Noorwegen), waarover elders in dit nummer werd bericht.

METEOROLOGIE IS OORLOG

'Vorst wint terrein' is nog een gematigd voorbeeld uit het genre van de atmosfeer als strijdtooneel. Noll Hell (1993) uit Nijmegen sprokkelde een aantal citaten bij elkaar, ontleend aan de berichtgeving in een lokale krant, waaruit blijkt dat de weerjournalist van dat dagblad krijgshaftige taal niet schuwt:

- Een ijzersterk hogedrukbastion gaat zich in de strijd werpen.
- De depressies gaan dit weekeinde niet in de aanval.
- Een hogedrukbolwerk laat de depressies afdruipe.
- Die luchtstroom gaat de temperatuur een forse dreun geven.
- Koning Winter heeft misschien enkele schijnaanvalletjes voor ons in petto, alvorens definitief toe te slaan.

Hoewel de cliché's soms misschien wat overtrokken aandoen, zou de weerkundig medewerker, als hij mede aan de wieg van het depressiemodel van de Noorse school had gestaan, waarschijnlijk op een zelfde spoor gezet zijn: het oorlogspad dus. De beeldvorming over wat er in de dampkring voorvalt, vond namelijk voor een belangrijk deel plaats in of kort na de Eerste Wereldoorlog; vandaar dat het krijgsgebeuren zo gemakkelijk kon doorwerken in de geconstrueerde modellen.

LOKALE BRANDHAARDEN

De eerste maal dat de oorlogsmetafoor in het openbaar voor het voetlicht kwam, was op 3 mei 1919 (Friedman, 1982). In een lezing over de 'structuur van de atmosfeer als het regent' zei Vilhelm Bjerknes: 'We zijn getuige van een strijd tussen een stroming van warme en een van koude lucht. Ten oosten van het lagedrukcentrum is de warme lucht aan de winnende hand. Daar stijgt ze op en komt zo een

stap dicht bij haar doel: de pool. De koude lucht, die in het nauw gedreven wordt, ontkomt naar het westen om vervolgens plotseling een scherpe bocht te maken naar het zuiden. Ze valt de warme lucht aan in de flank en wrikt zich eronder als een koude westenwind.'

Depressies werden toen kennelijk nog gezien als lokale brandhaarden, een beeld dat spoedig werd achterhaald door nieuwe ontdekkingen op meteorologisch gebied. Zo bleek in 1919 dat volgroeide depressies nieuwe stormen konden baren. In het slepende deel van een van de zogenoemde 'squall-vlakken' (nu: koufrontvlakken) van een voldragen lagedrukgebied vormt zich dan een klein golfvormig patroon; deze ontwikkeling markeert de ontwikkeling van een nieuwe depressie. Doordat talrijke stormen die herfst de Noorse westkust aandedden, kwamen de meteorologen van de Noorse School al snel tot het inzicht dat niet al deze depressies afzonderlijke eenheden waren, maar dat sommige met elkaar samen hingen: secundaire depressies, die ontstaan uit een ander lagedrukgebied en hun 'moeder' volgen.

MONDIAAL SLAGVELD

In december 1919 ontstond tijdens informele discussies in Bergen het idee dat één enkele lijn, een 'gevechtslijn', zich uitstrekte rond het hele noordelijk halfrond. Daarmee werd afstand gedaan van de 'lokale brandhaarden' en kreeg het slagveld hemisferische afmetingen. Geopperd werd dat de koude lucht de 'vijand' is die een aanval uitvoert in de richting van de evenaar. De warme tropische lucht beantwoordt deze 'laffe daad' met een tegenaanval richting poolstreken. De strijdende partijen worden gescheiden door een front, dat zich rond het Noordelijk Halfrond uitstrekt en dat de terreinwinst van de koude poollicht aangeeft; vandaar de

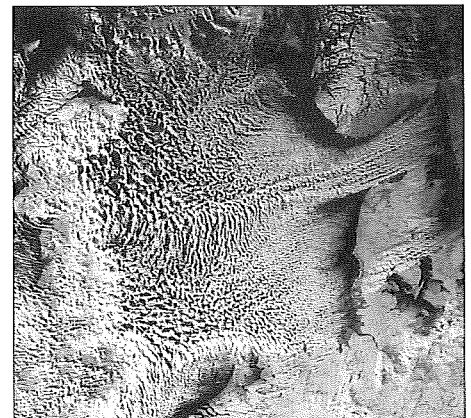
naam 'polaire front'. Tijdens een oorlog woeden, als een van de partijen de aanval inzet, gevechten langs de frontlijn; evenzo, zo was het beeld, doen de schermutselingen in de atmosfeer zich voor langs het polaire front. De stormen die op het front tot ontwikkeling komen, zijn het gevolg van de strijd tussen de polaire en tropische lucht (meer luchtsoorten onderscheidde men destijds nog niet), die beide tot op elkaars grondgebied proberen door te dringen.

WEERJOURNALIST ALS OORLOGSVERSLAGGEVER

In de maanden daarna gebruikten de meteorologen van de Noorse school de begrippen 'polaire front', 'gevechtslijn' en 'gevechtsfront' door elkaar; ze waren begin 1920 synoniemen geworden. Mag je de hedendaagse weerjournalist dan kwalijk nemen dat hij krijgshaftige taal niet uit de weg gaat?

Literatuur

Noll Hell: 'Beeldenstorm, de taal van de weerman', Onze Taal 62, blz. 48, februari/maart 1993.
Robert Marc Friedman: 'Constituting the Polar Front, 1919-1920', Isis 73 (268), blz. 343-362, september 1982.

Kolkende atmosfeer boven de Noordzee in de ijskoude oostelijke stroming op 11 januari 1987, 14.15 UT. (NOAA-9 foto in zichtbaar lichtkanaal).